

Inhoud

Woord vooraf

An Hooghe 7

Inleiding

Gerd Claes, Johan Maes, Harriëtte Modderman 9

CopingRuimte

- Terugkomen in je kracht. Toe-eigenen van kwaliteiten - Mieke Ankersmid 12
- In contact met een plek van rust in jezelf. Geleide meditatie om tot rust te komen - Mieke Ankersmid 16
- Vervulling vinden wanneer het leven pijn doet. Acceptance and Commitment Therapy (ACT) bij rouw - Sara Bosman 19
- Afscheid van het huis van mijn vader. Therapeutische afscheidsrituelen bij vastgelopen rouw bij jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking - Gerd De Belder, Gerd Claes 24
- Copen met coping. Begeleiden bij stagnerende verliesverwerking - Margaretha van Eeden 28
- De eerste stap naar veerkracht... Balans in het duale procesmodel - Marijke van Veldhuizen 33
- Dualiteit in de therapeutische relatie. Duaal procesmodel en balans van caring en daring - Jakob van Wielink, Leo Wilhelm, Denise van Geelen-Merks 37
- Secure Base Landkaart en continuïteit van bonds. Hulpbronnen uit heden, verleden en toekomst en de band die doorgaat - Jakob van Wielink, Leo Wilhelm, Denise van Geelen-Merks 41
- De rugzak. Een innerlijke hulpbron installeren via EMDR - Freek Dhooghe 45
- De kracht van het ervaren van positieve emoties. Gewaarworden via focussen - Gerke Verthriest 49
- EHBOverspoelende emoties. Emotieregulering via focussen - Gerke Verthriest 53
- Openen en sluiten. Verbindingsritueel - Cinthy Verlinde 56
- Verdwaald en spoorloos. Hope Kit - Joke Holtrust, Harriëtte Modderman 60
- Checklist 9 W's van waardig afscheid. Therapeutisch afscheidsritueel - Herman de Mönnink 64

TraumaRuimte

- De rechtbanktechniek. Behandeling van nabestaanden na suïcide met cognitieve gedragstherapie - Jos de Keijser 68
- Emotionele levenslessen van ingrijpende ervaringen ontleren. Levenslijn en Memory Reconsolidation - Jakob van Wielink, Leo Wilhelm, Denise van Geelen-Merks 72
- Lifespan Integration. Integratie bij rouw - Heidi Deknuddt 76
- Kortdurende online exposuretherapie voor gecompliceerde rouw. Behandelprotocol - Maarten C. Eisma 80
- Verlies in Beeld. De interne splitsing bij traumatisch verlies - Riet Fiddelaers-Jaspers 87
- Emotiethermometer. Psycho-educatie voor gestagneerde rouw door onderliggend trauma - Christine Janssens 91
- WRITEjunior. Cognitieve gedragstherapie voor getraumatiseerde kinderen en adolescenten van 4-18 jaar - Sacha Lucassen, Saskia van der Oord 95

- De imaginaire dialoog. Werken met de lege stoel - Johan Maes 99
- Therapeutische fotoschouw. Visuele presentatie van de overledene na een ramp - Herman de Mönnink 103
- De herontdekking van activiteit. Graduele activering bij somber-terugtrekgedrag - Mariken Spuij, Paul A. Boelen 108
- Beknopte Eclectische Psychotherapie voor Traumatische Rouw (BEP-TG). Therapie bij psychische klachten na traumatisch verlies - Geert Smid, Manik Djelantik, Annemiek de Heus, Jannetta Bos, Paul Boelen 111
- Herschrijven van je script. Werken met de correctieve ervaring - Johan Maes 117
- The Narrative of the Death. Therapeutic retelling of the event story of the death - Robert A. Neimeyer 121

FamilieRuimte

- De familie als detective. In familieverband op zoek naar een verdrongen verlieservaring - Ybe Casteleyn 128
- Ruimte maken voor dialoog. Werken met blokken in gezinstherapie met jonge kinderen - An Hooghe, Peter Rober 132
- Spreken over spreken. Stilstaan bij verlangens en aarzelingen om te spreken - An Hooghe 135
- Mijn rouw, jouw rouw, onze rouw. Over afstemmen - Lieven Migerode 139
- Vasthouden in het ruimte geven. Over het belang van een veilig gehechte partnerrelatie als bron van steun en troost na het verlies van een kind - Katrien Lagrou, An Hooghe 143
- Het verliesgenogram. Verliezen binnen een familie over meerdere generaties in kaart brengen - Annelies Onderwaater 147
- Valideren, ontvouwen en gissen. Experimentiële technieken bij rouw - Petra C. Deij 152

LevendVerliesRuimte

- Wanneer je lichaam niet meer meewerkt zoals je graag wilt. Mildheid naar een veranderd lichaam - Nathalie Cardinaels 158
- Onzichtbaar 'levend' verlies zichtbaar en bespreekbaar maken. Werken met een procesbevorderend experiment als ondersteuning bij het rouwproces van ouders met een kind met een beperking - Gerd Claes 162
- Het is toch maar een baantje?! Rouwen om het verlies van je baan - Janske van Eersel 166
- Het verbinden van tegenstellingen. Lemniscaat Loop - Corien Snijder 170
- Op zoek naar het helende verhaal. Gezinstekening met een gezin geconfronteerd met chronische ziekte - Eveline Goethals 174
- Gedeelde menselijkheid. Vanuit verbinding rouwen - Ingrid Jacobs 178
- Outsider Witness. Groepstherapeutisch aanbod voor volwassen personen met een niet-aangeboren hersenletsel (NAH) - Michael Lippens 183
- Contextgram: herwortelen in de oorspronkelijke cultuur. Rouwproces bij migratie: van stagnatie naar integratie - Ellen Minkenberg 186
- De SCHIP-aanpak. Interventie bij vechtscheiding - Tineke Rodenburg, Leoniek van der Maarel 191
- De Zorgmantel. Werken met mantelzorgers in de verliesbegeleidingspraktijk - Joke Schippers 195
- Achter de rouw. Beeld inzetten in de dialoog met personen met een verstandelijke beperking - Sofie Sergeant, Hilde De Leeuw 199
- Beeldboek 'Dingske'. Rouw bij dementie en personen met een verstandelijke beperking - Sofie Sergeant, Hilde De Leeuw 203

- Kanker binnenste buiten. Een groepstocht voor mensen met kankerervaring - Ilse Smets 207
- Rouwdeskundiger worden als chronisch zieke. Wanneer leven met een chronische ziekte een gevecht wordt - Karen Verstraeten 211
- Als de poppetjes konden spreken... Stille rouw bij brussen - Veerle Nullens, Gerd Claes 215

ZwangerschapsVerliesRuimte

- Aanwezig in afwezigheid. Nazorgtraject voor ouders na perinatale sterfte in groepsverband - Mariëtte de Groot-Noordenbos 220
- Ruimte maken voor verborgen rouw. Rouwproces na zelfgekozen zwangerschapsverlies - Sindy Helsen, Katleen Alen 223
- Onzichtbaar verlies zichtbaar maken. Zoeken naar een (symbolische) representatie van een zelfgekozen zwangerschapsverlies - Katleen Alen, Sindy Helsen 227
- Blind tekenen/schilderen. Omgaan met rouw bij doodgeboorte en miskraam - Christine Janssens 231
- Van herinneringsdoos naar levensdoos. Ruimte geven aan de relatie met je overleden baby - Marleen Vertommen 235

MetafoorRuimte

- Bevriend worden met je *black dog*. Verlies en beperkingen leren zien als een ongewenste bondgenoot - Nathalie Cardinaels 240
- De Transitiekring. Thema's van verbinding en afscheid op onze levenslijn in een cyclisch patroon - Jakob van Wielink, Leo Wilhelm, Denise van Geelen-Merks 243
- Wat heb ik in huis? Her-inrichten na verlies. Een zelfexploratieoefening na het verlies van een geliefde - An Hooghe, Nele Stinckens, Nils Van Uffelen 246
- Een beeld zegt meer dan 1000 woorden. Werken met metaforen - Hadi Waelkens 250
- Het rouwlabyrint. Rouwgedrag in kaart brengen - Katrien Smeyers 254
- Op zoek naar betekenisreconstructie. Mijn levensverhaal als hoofdstukken van een boek - An Hooghe, Robert Neimeyer, Christine Haegeman 258

SpeelRuimte

- Spelenderwijs met de dood. Memospel Vergeet-niet-me-verdrietjes - Larissa van der Molen 264
- Alle Sterren Van De Hemel. Samen Verder Op Eigen Kracht - Daisy Luiten 268
- Weg Van Elkaar. Ons Bestaan Op Een Bordje - Daisy Luiten 272
- Deparentificatie bij rouw. Een destructief parentificatieproces met symbolisch materiaal zichtbaar maken en ombuigen - Annelies Onderwaater 276
- Rouwen is omgaan met verlies en tegenslag. Opnieuw en opnieuw anders verbinden - Gerrie Reijersen van Buuren 280
- Verstrikt in verwaarloosd verlies. Geïntegreerd behandelen van verlieservaringen met Developmental Transformations en variation - Marc Willemsen 283
- In beeld: het leven voor en na het verlies. Werken met Dixit-kaarten - Liese Vijfeijken 287
- Autonomie in verbondenheid. Methodische uitwerking bij een verlieservaring door gebruik van poppetjes en ander beeldend materiaal - Annie de Weerd-van Leeuwen 291

LichaamsRuimte

- Wanneer het lichaam verdriet bevriest. Aan de slag met het gepantserde lichaam in Experientieel Lichaamswerk - Joeri Calsius 296

- De onzichtbare bal. Werken met de Hoberman Sphere in de begeleiding - Harriëtte Modderman 300
- 'De schaap en de wolf'. Gehechtheid in de hulpverlenersrelatie - Harriëtte Modderman 303
- Wie een grens stelt, moet ook tegen een stootje kunnen. Grenzen ontdekken en grenzen stellen - Harriëtte Modderman 307
- Hou mij vast - laat mij los. De vier bewegingen van steun - Harriëtte Modderman 311
- Mijn ruimte is die van mij. Persoonlijke ruimte ervaren en aangeven - Harriëtte Modderman 315
- Het rouwende lichaam (h)erkennen. Eutonie als handreiking bij een verlieservaring - Renild Van den plas 319

TherapeutRuimte

- De tranen van de zorgverlener. Zelfonderzoek naar de impact van de eigen verliesgeschiedenis op het functioneren als zorgverlener - Paul de Groot, Mariëtte de Groot-Noordenbos 324
- Van reflex naar reflectie. Veerkrachtig omgaan met irritatie in de therapeutische relatie - Margaretha van Eeden 328
- Meerzijdige partijdigheid en rouwtherapie. Verantwoordelijkheid van de therapeut voor iedereen die door de therapie wordt beïnvloed, ook overledenen - Annelies Onderwaater 332
- Voice Dialogue. Wat onze stemmen ons vertellen over verlies - Anita Bakker, Jakob van Wielink 335

CreatiefRuimte

- Het wapenschild. Zoeken naar houvast, herkenning en verbinding bij verlies - Luc Claes, Gerd Claes 340
- Verlies doorwerken: meditatie en het heropbouwen van een gebroken vaas. Zingeving en groei na verlies - Erik De Soir 344
- Transfer van binnen naar buiten. Haiku en haiga, spontane meditatieve gedichten en illustraties - Peggie De Sager 348
- Ik voel, ik voel wat jij niet voelt... Rouw en verlies in tekenbeweging - Lida Floor, Didi Overman 353
- Zorgen voor verbinding en een geïntegreerd verhaal. De tijdslijn reconstrueren en voorbereiden met kinderen - Lies Scaut 358
- Verlaat verdriet in foto's. Werken met foto's uit de kindertijd bij volwassenen die jong een ouder verloren - Liese Vijfeijken 362
- Roeien met twee riemen in het landschap van verlies. Beeldende therapie in een rouwgroep voor jongeren - Ann Vanhimbeeck, Janske van Kollenburg 366
- Getekend in rouw. Emoties uitdrukken aan de hand van tekenen en schilderen - Mariken Spuij 372
- Tu me manques (jij ontbreekt aan mij). Herinneringsboek voor kinderen van een overleden ouder - Ilse Smets 376

Persoonlijke noot van de coverruimtemaker

Randall Casaer 380

Auteurs 382

Index 390